

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра української мови і літератури

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

(назва навчальної дисципліни)

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти _____ **магістр** _____

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 014 Середня освіта (українська мова та література)

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізації _____

Слов'янськ – 2016 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ української мови та літератури

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

Сегін Л. В. к. філол. н., доцент кафедри української мови та літератури;

Глущенко В. А., докт. філол. н., професор кафедри германської та слов'янської філології.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Маторіна Н.М., к. філол. н., доцент кафедри германської та слов'янської філології.

Вінтонів М. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови (Донецький національний університет).

Рекомендовано до впровадження
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

«17» лютого 2016 р.

протокол № 2

Проректор з науково-педагогічної
роботи _____

С.О.Чайченко

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» складена відповідно до освітньої програми навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «014 Середня освіта (українська мова та література)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретична характеристика системи й законів функціонування мови як системи знаків і засобу спілкування.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська літературна мова, вступ до мовознавства, естетика, філософія, українська діалектологія, психологія тощо.

Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі:

1. Основи мовознавства
2. Становлення мовознавства як самостійної науки
3. Мовознавство XIX ст.
4. Мовознавство XX ст.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» є систематизація знань, про специфіку теоретичного підходу до аналізу мови та аналізу проблем, здобутків та озброєнні і застосуванні сучасних методик до студіювання мовних явищ.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Загальне мовознавство» є:

- 1) окреслити систему сучасних лінгвістичних дисциплін, як відображення діалектичного процесу пізнання мови;
- 2) з'ясувати і прокоментувати основні поняття кожної наукової парадигми;
- 3) визначити поняття теорії технічної сторони мовознавства;
- 4) проаналізувати передумови виникнення тієї чи іншої лінгвістичної школи, напряму;
- 5) охарактеризувати історію виникнення різних лінгвістичних шкіл, напрямків;
- 6) прокоментувати філософські джерела концепцій;
- 7) висвітлити проблематику досліджень;
- 8) окреслити теоретичні досягнення розвитку мовознавства в різні періоди;
- 9) визначити стикові точки лінгвістичних напрямків;
- 10) проаналізувати основні напрями розвитку сучасного мовознавства.

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі компетентності:

загальні:

- базові уявлення про лінгвістичні методи дослідження, розуміння загальнонаукових термінів та понять;
- володіння методами дослідження та аналізу лінгвістичних понять та закономірностей;
- знання системи української мови та закономірностей її функціонування;
- здатність реалізувати отримані знання в професійній діяльності на практиці;
- здатність використовувати теоретичні знання лінгвістичних дисциплін для вирішення практичних завдань;

– сенситивність до можливостей адаптації матеріалу відповідно до умов загальноосвітніх навчальних закладів;

– уміння застосовувати різні методичні ситуації в залежності від навчального контексту.

спеціальні:

– здатність використовувати професійно профільовані знання в галузі філології;

– здатність використовувати професійно профільовані знання й практичні навички в галузі філології та методики викладання української мови;

– здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теоретичних філологічних дисциплін;

– здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі філологічних наук;

– здатність поєднувати практичну і професійно-педагогічну цілі з реалізацією виховної загальноосвітньої та розвиваючої функції;

– здатність та готовність реалізувати одержану підготовку в своїй майбутній діяльності;

– здатність володіти навичками роботи з комп'ютером на рівні користувача, використовувати інформаційні технології для рішення експериментальних і практичних завдань у галузі професійної діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 120 години / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи мовознавства

1.1. Лінгвістика як наука.

Предмет і завдання курсу; основні підходи до мови (частковий / загальний, описовий / історичний, внутрішній / зовнішній) та структура

мовознавства; теоретичне мовознавство: поняття “теорія мови”: підходи, класифікація; періодизація історії мовознавства; теорія технічної сторони мовознавства: понятійний апарат, загальні й лінгвістичні методи дослідження; місце мовознавства в системі наук.

Змістовий модуль 2. Становлення мовознавства як самостійної науки

2.1. Філологія класичної давнини.

Розвиток мовознавчих ідей в давній Індії; китайське мовознавство; арабське мовознавство; філософський та олександрійський періоди розвитку давньогрецької науки про мову; їх роль в окресленні європейської лінгвістики; лінгвістичний світогляд у Римській імперії.

2.2. Мовознавство Середновіччя і Відродження

Мовознавство Середньовіччя; мовознавча думка в епоху Відродження; європейське мовознавство XVII-XVIII ст.; граматики Пор-Рояля та її роль у становленні європейського мовознавства; проблема походження мови в працях вчених 18 ст.

2.3. Виникнення порівняльно-історичного мовознавства

Передумови виникнення порівняльно-історичного мовознавства; Франц Бопп і відкриття порівняльно-історичного методу; діяльність Р. Раска та Я. Гріма; розвиток германістики і славістики.

2.4. Виникнення загального мовознавства. лінгвістична концепція В. фон Гумбольдта

Постать В. фон Гумбольдта у мовознавчій науці; теорія мови як народного духу; проблема мовних антиномій у концепції Гумбольдта; концепція Гумбольдта у контексті сучасної наукової парадигми.

Змістовий модуль 3. Мовознавство XIX ст.

3.1. Романтичний напрям у мовознавстві.

Передумови виникнення напрямку; представники напрямку та їх вчення; програмні роботи.

3.2. Натуралістичний напрям у мовознавстві.

Передумови виникнення натуралізму; учення А. Шлейхера про лінгвістику як природничу науку; типологічна класифікація мов; учення про родовідне дерево; питання про прабатьківщину індоєвропейців.

3.3. Психологічний напрям у мовознавстві

Теорія народного психологізму Г. Штейнталя; психолінгвістична концепція О.Потебні; індивідуальний психологізм як основа лінгвістичної концепції молодогограматиків.

3.4. Логічний напрям у мовознавстві.

Передумови виникнення напрямку; представники напрямку та їх вчення; програмні роботи; філософія граматики К. Беккера; граматична концепція Ф. І. Буслаєва.

3.5. Молодограматизм у мовознавстві.

Передумови виникнення напрямку; представники напрямку та їх вчення; програмні роботи; внесок, досягнення і недоліки молодогограматиків.

3.6. Класичні лінгвістичні школи кін. XIX ст.

Харківська лінгвістична школа; казанська лінгвістична школа; московська лінгвістична школа; женецька лінгвістична школа.

3.7. Лінгвістичні теорії Ф. де Соссюра

Постать Ф. де Соссюра у мовознавчій науці; теорія мови і мовлення; вивчення про мову як систему знаків.

Змістовий модуль 4. Мовознавство XX ст.

4.1. Мовознавчі течії поч. XX ст.

Передумови виникнення шкіл; представники і програмні роботи; школа “Слова і речі”; естетична школа. Неолінгвістика; соціологічний напрям у мовознавстві.

4.2. Розвиток українського мовознавства.

Формування і розвиток знань про мову на Русі; староукраїнська наука про мову XIV-XVIII ст.; українське мовознавство XIX ст.; українське

мовознавство 20-80 рр. XX ст.: умови і проблеми розвитку, постаті того часу та їх досягнення; етнографічна школа: представники, напрямки діяльності, досягнення; українське мовознавство в еміграції.

4.3. Нове вчення про мову Миколи Марра.

Короткі відомості з біографії вченого; витоки вчення М. Марра; положення вчення про мову; оцінка яфетичної теорії М.Марра лінгвістами; значення теорії М.Марра для розвитку мовознавства.

4.4. Структуралізм як лінгвістичний напрям.

Загальна характеристика структуралізму; копенгагенська школа; американська школа; лондонська школа; празька школа; відмінності між європейським і американським структуралізмом.

4.5. Етнолінгвістика.

Етнолінгвістика в колі інших наукових галузей і дисциплін; Американська етнолінгвістика; проблема співвідношення мови й культури; українська етнолінгвістика.

4.6. Неогумбольтіанство.

Мета напряму; представники напряму та їх вчення.

4.7. Лінгвістична географія

Лінгвістична географія в колі суміжних наук: спільне, відмінне, особливості розмежування; становлення лінгвістичної географії як науки; етапи лінгвогеографічного дослідження; лінгвістична географія на сучасному етапі.

4.8. Математична лінгвістика.

Математична лінгвістика як наука; типи діяльності математичної лінгвістики та їх суть; напрями використання математичних методів.

4.9. Лінгвістика універсалій і типологія.

Витоки, представники та особливості формування; понятійний апарат; типологія та її типи; типи універсалій.

4.10. Сучасне порівняльно-історичне мовознавство.

Періоди розвитку компаративістики; порівняльно-історична програма XIX ст.; теорія і практика компаративістики XX ст.; взаємодія з іншими напрямками; найбільш відомі компаративістики.

4.11. Соціолінгвістика.

Соціолінгвістика: об'єкт, предмет, витоки; становлення соціолінгвістики; понятійний апарат соціолінгвістики; напрями сучасних соціолінгвістичних досліджень.

4.12. Функціональний напрям.

Підгрунття для виникнення; особливості розвитку; представники напрямку та програмні роботи;

4.13. Розвиток мовознавства в радянський період.

Погляди мовознавців на фонему в радянський період; теоретичні досягнення мовознавства; досягнення мовознавства в галузі прикладної лінгвістики; національне мовне будівництво.

4.14. Провідні напрями сучасного мовознавства.

Комунікативна лінгвістика; контрастивна лінгвістика; лінгвістика тексту; комп'ютерна лінгвістика; етнолінгвістика.

3. Рекомендована література

1. Верпахович Л. В. Лінгвістика в таблицях и схемах / Л. В. Верпахович. – Минск: ООО “Новое знание”, 2007. – 150 с.

2. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство / С. І. Дорошенко. – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 288 с.

3. Зеленько А. С. Загальне мовознавство / / А. С. Зеленько. – К. : Знання, 2010. – 200 с.

4. Иванова Л. П. Курс лекцій по общему языкознанию / Л. П. Иванова. – К. : Освіта України, 2006. – 312 с.

5. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підручник / М. П. Кочерган. – К. : Вид. центр «Академія», 2006. – 424 с.

6. Левицкий Ю. А. История лингвистический учений : учебное пособие / Ю. А. Левицкий. – М., 2005. – 302 с.

7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

9. Сенів М. Г. Типологічне мовознавство : тестові завдання / М. Г. Сенів, Л. В. Сегін. – Вінниця : ДонНУ, 2016. – 80 с.

10. Скаб М. С. Загальне мовознавство : тести / М. С. Скаб. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. – 87 с.

11. Супрун Л. В. Загальне мовознавство. Практичні заняття, самостійна робота: навч. посіб. / Л. В. Супрун. – К. : Знання, 2012. – 335 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

- усна відповідь;
- усна доповідь за темою;
- конспекти, тези науково-методичної літератури;
- індивідуальні завдання;
- тестування;
- підсумкове опитування студентів з тем змістових модулів тощо.